

## บทที่ 1

### บทนำ

#### ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

วัจนกรรมเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นเมื่อผู้พูดพูดหรือผู้เขียนเขียนถ้อยคำใดถ้อยคำหนึ่ง กับผู้ฟังหรือผู้อ่านในบริบทใดบริบทหนึ่ง เช่น เมื่ออาจารย์เดินเข้าไปในห้องเรียนแล้วพูดขึ้นว่า “ในห้องนี้ร้อนจัง” ก็จะมีนักศึกษาลุกขึ้นไปเปิดเครื่องปรับอากาศหรือไม่ก็เปิดหน้าต่างให้กว้างกว่าเดิม จะเห็นได้ว่าสถานการณ์ดังกล่าว อาจารย์ไม่ได้ออกคำสั่งหรือขอร้องเป็นเพียงการพูดขึ้นมาลอยๆ แต่ถ้อยคำที่อาจารย์กล่าวออกมานั้นเป็นมากกว่าแค่เสียงบ่นเรื่องความร้อนในห้องเรียน เพราะถ้อยคำที่อาจารย์กล่าวออกมาทำหน้าที่สั่งหรือขอร้องไปพร้อมๆ กับการกล่าวถ้อยคำ (สุจริตลักษณ์ ศีผดุง, 2552 : 1)

ในชีวิตประจำวันมนุษย์ติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นอยู่เสมอ โดยใช้ภาษาเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ผู้ถ่ายทอดจึงต้องเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของตน เช่น เมื่อต้องการตอบปฏิเสธ เราต้องเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับการปฏิเสธ หรือเมื่อต้องการขอความช่วยเหลือ เราก็ต้องเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมกับการขอความช่วยเหลือ กรณีที่ผู้พูดกล่าวว่า “เวลานี้เป็นเวลาทำอะไร” ขณะที่นักเรียนพูดคุยกันระหว่างกิจกรรมเคารพธงชาติ คำกล่าวข้างต้นเป็นการตำหนิผู้ฟังเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้น จะสังเกตได้ว่าข้อความข้างต้นไม่ได้กล่าวถึงความผิดหรือพฤติกรรมที่ผู้ฟังกำลังกระทำ และผู้พูดไม่ได้ต้องการให้ผู้ฟังตอบคำถามแต่อย่างใด ถ้อยคำข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเจตนาของผู้พูดสามารถแตกต่างไปจากรูปภาษาที่ใช้ได้

ในสังคมไทยครูและนักเรียนเป็นบุคคลที่มีสถานภาพต่างกัน ครูคือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์และอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีคุณธรรม ดังปรากฏในระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 ประการหนึ่งว่า “ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน เสริมสร้างความรู้ ทักษะนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ” ดังนั้นเมื่อนักเรียนทำผิดหรือมี

พฤติกรรมไม่ตรงตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์<sup>1</sup> ครูจึงมีหน้าที่คอยชี้แนะสั่งสอนสิ่งที่ถูกต้องดีงามแก่นักเรียน วิธีการหนึ่งที่ครูนำมาใช้ก็คือการกล่าวตักเตือนนั่นเอง

“ตักเตือน” หมายถึง ดิเคียน ยกโทษหรือความผิดขึ้นมากล่าว หรือกล่าวถึงข้อบกพร่องในสิ่งที่ไม่ดี เมื่อมีการตักเตือนเกิดขึ้นผู้ถูกตักเตือนอาจไม่พอใจ แต่ในการสื่อสารเราอาจจะเป็นผู้ตักเตือนหรือผู้ถูกตักเตือนก็ได้ การตักเตือนนั้นเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้ฟังได้ทบทวนพฤติกรรมเพื่อจะได้ไม่ทำผิดซ้ำ คำตักเตือนก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพสะท้อนของสำนวนไทยที่มีมาแต่โบราณว่า “ติเพื่อก่อ ดีกว่าคำป้อยเพื่อทำลาย” หมายความว่า การตักเตือนผู้อื่นเพื่อให้ปรับปรุงในสิ่งที่ควรปฏิบัติ ดีกว่าการพูดดีแต่แฝงไว้ด้วยความไม่จริงใจ แม้ว่าการตักเตือนจะเป็นการแสดงออกที่ไม่สุภาพ แต่ถ้าวัตถุประสงค์หลักของการตักเตือนคือการแสดงความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง เช่น ครูตักเตือนนักเรียนเมื่อปฏิบัติพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การตักเตือนก็สามารถเกิดขึ้นได้

การตักเตือนเป็นการกระทำประการหนึ่งที่คุกคามหน้า บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987 อ้างถึงใน กฤษดาพรรณ หงส์ดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวณิช, 2551 : 130) กล่าวว่า บุคคลในสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ต่างก็คาดหวังว่าภาพลักษณ์ตนเองจะได้รับการยกย่องจากผู้อื่น ด้วยเหตุนี้การกล่าวถ้อยคำใดๆ ที่เป็นการคุกคามภาพลักษณ์ของบุคคลอื่นจึงเป็นการคุกคามหน้า บุคคลทั่วไปต้องคัดสรรถ้อยคำขณะสื่อสารเพื่อไม่ให้เป็นการคุกคามหน้าผู้อื่นหรือคุกคามหน้าให้น้อยที่สุด ดังนั้นการแสดงออกโดยการตักเตือนอาจจะมีรูปแบบภาษาได้หลายลักษณะ

การใช้ภาษาเพื่อการตักเตือนซึ่งมีลักษณะเป็นการคุกคามหน้ามีความสัมพันธ์กับเรื่องสถานภาพเนื่องจากสังคมไทยให้ความสำคัญกับสถานภาพที่ต่างกันของบุคคล สถานภาพมีอิทธิพลต่อปฏิกริยาโต้ตอบทางสังคมของผู้พูดและผู้ฟัง เพราะผู้พูดต้องคำนึงว่าผู้ฟังเป็นใคร ตนกำลังพูดอยู่กับใคร หรือตนมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ฟัง ดังนั้นก่อนที่จะกล่าวคำพูดใดๆ ผู้พูดจำเป็นต้องคำนึงถึงสถานภาพของผู้ฟัง เพศเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แต่ละบุคคลใช้ภาษาแตกต่างกัน เพศของผู้ฟังเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญ ปราณี กุลละวณิชย์ และคณะ (2540 : 20) กล่าวว่า แบบ

<sup>1</sup> คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่ระบุไว้ในหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการมี 8 ด้าน ได้แก่

- 1) รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ

แผนการใช้ภาษาของเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกันเพราะเพศหญิงจะใช้ภาษาที่สุภาพ มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพูดกับเพศตรงข้าม

การศึกษาวิจัยวรรณกรรมในสังคมไทยที่ผ่านมาเป็นจำนวนมาก เช่น วรรณกรรมการขอโทษ (ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา, 2541; จีรัตน์ เพชรรัตน์โมรา, 2544; อันธิกา ธรรมเนียม, 2549) วรรณกรรมการตอบปฏิเสธ (นัทธฤทัย สีหะกรียงไกร, 2549; ธิดารัตน์ น้อมมนัส, 2546) วรรณกรรมการกล่าวแย้ง (ปวีณา วัชรสุวรรณ, 2547; สุภาสินี โพธิวิทย์, 2547) การสื่อสารเพื่อให้คำแนะนำของครูแนะแนว (อุบลวรรณ สุมาลี, 2553) และกลวิธีบอกเลิกสัญญา (เพชรรัตน์ เอ็ม อักษร, 2550) ฯลฯ ในขณะที่การศึกษาวิจัยวรรณกรรมคำหามีเพียง นุชนารถ เฟิงสุริยา (2549) ที่ศึกษารูปประโยค และความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีกับค่าความรุนแรงของความผิดของคนไทย และณิชากา เครือแอม (2552) ที่ศึกษากลวิธีการดำเนินของนักศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเพศและกลวิธีในการดำเนิน ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา เพราะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมเนื่องจากประกอบด้วย ประชากรที่มีเชื้อสายมลายู เชื้อสายไทย และเชื้อสายอื่นๆ ผู้มีเชื้อสายมลายูจะพูดภาษามลายูเป็นภาษาแม่และผู้มีเชื้อสายไทยจะพูดภาษาไทยถิ่นใต้เป็นภาษาแม่ อย่างไรก็ตามเมื่ออยู่ในโรงเรียนครูต้องใช้ภาษาไทยมาตรฐานเป็นภาษาหลักในการสื่อสารไม่ว่าบุคคลนั้นจะใช้ภาษาใดเป็นภาษาแม่ก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้คาดว่าจะสะท้อนการใช้ภาษาไทยมาตรฐานของผู้ที่มีเชื้อสายไทยและเชื้อสายมลายูซึ่งใช้ภาษาแม่แตกต่างกันได้ วัฒนธรรมที่ต่างกันอาจส่งผลให้มีการใช้ภาษาที่ต่างกัน เพราะภาษาจัดเป็นวัฒนธรรมหนึ่ง การศึกษาที่ผ่านมาที่สะท้อนให้เห็นความต่างของการใช้ภาษา เช่น การปฏิเสธของชาวอเมริกันที่พูดภาษาสเปนและภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ (Gaecia, 1989 อ้างถึงใน กฤษดาพรรณ หงส์ลดารมภ์ และธีรนุช โชคสุวนิช, 2551) การแสดงความไม่พอใจระหว่างผู้พูดภาษาอังกฤษกับชาวอิสราเอลที่พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สอง (Olshtain and Liora, 1993 อ้างถึงใน รุ่งอรุณ ใจชื่อ, 2549)

การศึกษาวิจัยวรรณกรรมคำหามีที่ผ่านมามุ่งเน้นที่น้ำหนักความผิด เป็นการศึกษารูปประโยคที่ใช้กล่าวดำเนินของคนทั่วไปในสังคมไทย ยังไม่ได้นำปัจจัยเพศของผู้ถูกดำเนิน และภาษาแม่ของผู้ดำเนิน เข้ามาเป็นตัวแปรในการศึกษา ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการดำเนินกรณีผู้ดำเนินมีสถานภาพสูงกว่าผู้ถูกดำเนิน ได้แก่ ครูและนักเรียน เนื่องจากในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรมตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงนำปัจจัยภาษาแม่เข้ามาเป็นปัจจัยในการศึกษาครั้ง

นี้ด้วย โดยจะเก็บข้อมูลจากคนสองกลุ่ม ได้แก่ ผู้ดำเนินที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่และผู้ดำเนินที่ใช้ภาษามลายูเป็นภาษาแม่

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัจนกรรมการดำเนินนักเรียนในภาษาไทยของครูสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อเปรียบเทียบวัจนกรรมการดำเนินนักเรียน โดยพิจารณาปัจจัยเรื่องเพศของผู้ดำเนินและผู้ถูกดำเนิน และภาษาแม่ของผู้ดำเนิน

### สมมติฐาน

1. ครูเพศชายใช้วัจนกรรมตรงมากกว่าวัจนกรรมอ้อม ในทางตรงกันข้ามครูเพศหญิงใช้วัจนกรรมอ้อมมากกว่าวัจนกรรมตรง
2. เมื่อผู้ดำเนินและผู้ถูกดำเนินเป็นเพศเดียวกันจะพบการใช้วัจนกรรมตรงมากกว่าวัจนกรรมอ้อม ในทางตรงข้ามเมื่อผู้ดำเนินและผู้ถูกดำเนินต่างเพศกันจะพบการใช้วัจนกรรมอ้อมมากกว่าวัจนกรรมตรง
3. ผู้ดำเนินที่ใช้ภาษาไทยและภาษามลายูเป็นภาษาแม่จะใช้วัจนกรรมอ้อมมากกว่าวัจนกรรมตรง

### ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบเกี่ยวกับวัจนกรรมการดำเนินนักเรียนของครูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้ภาษาไทยและภาษามลายูเป็นภาษาแม่
2. ทราบว่าปัจจัยทางเพศและภาษาแม่ส่งผลอย่างไรต่อวัจนกรรมการดำเนิน
3. เป็นแนวทางการศึกษาการสื่อสารของครูเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

## นียมศัพท์เฉพาะ

**วจนกรรมการตำหนิ** (the act of reprimand) หมายถึง ถ้อยคำที่สืบเนื่องมาจากการกระทำของผู้ถูกตำหนิที่ไม่เหมาะสมโดยผู้ตำหนิมีเจตนาติเตียน ยกโทษหรือความผิดขึ้นมากล่าว กล่าวถึงสิ่งที่ไม่ดี ไม่เหมาะสม หรือชี้ข้อบกพร่องของผู้ฟัง ไม่ว่าคำกล่าวนั้นจะสัมพันธ์กับการกระทำของผู้ถูกตำหนิหรือไม่ ในงานวิจัยนี้เป็นการกล่าวตำหนิเมื่อนักเรียน ไม่ปฏิบัติตามกรอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์

**วจนกรรมตรง** (direct speech acts) หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่มีรูปแสดงเจตนาในการตำหนิผู้ฟังโดยตรงไปตรงมา กล่าวถึงความผิดที่กระทำ ผลของการกระทำ เป็นการบังคับผู้ถูกตำหนิให้ทำตามความต้องการของผู้ถูกตำหนิ ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่พอใจ เช่น “ห้ามคุยในเวลาเรียน” เป็นต้น

**วจนกรรมอ้อม** (indirect speech acts) หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่มีรูปแสดงเจตนาในการตำหนิโดยไม่ปรากฏถ้อยคำที่กล่าวถึงความผิด ไม่ได้กล่าวถึงผลของการกระทำ ไม่เป็นการบังคับผู้ฟังให้ทำตามความต้องการของผู้ตำหนิ เช่น “เวลานี้ควรทำอะไร” เป็นต้น

**ครู** หมายถึง ผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัดของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในงานวิจัยนี้มีสถานภาพเป็นผู้ตำหนิ

**นักเรียน** หมายถึง นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัดของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในงานวิจัยนี้มีสถานภาพเป็นผู้ถูกตำหนิ

**ภาษาแม่** (mother tongue) หมายถึง ภาษาที่ผู้พูดพูดได้ตั้งแต่หัดพูดครั้งแรกและเป็นภาษาที่ใช้เป็นหลักในชีวิตประจำวันในงานวิจัยนี้คือภาษาไทยและภาษามลายู

**ข้อความ** (statement) หมายถึง คำตอบของสถานการณ์ที่กำหนดขึ้นมา เช่น การตำหนิเมื่อนักเรียนไม่ส่งการบ้าน ครูกล่าวตำหนิว่า “ทำไมเธอเป็นคนอย่างนี้ นิสัยแย่มากไม่สมกับการเป็นนักเรียน” ตัวอย่างนี้เป็นการตำหนิ 1 ข้อความ

**ถ้อยคำ** (utterance) หมายถึง คำพูดที่พูดโดยคนใดคนหนึ่งในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง นำหน้าและตามหลังด้วยการหยุดชั่วคราว (pause) เช่น ครูกล่าวตำหนิว่า “หยุดคุยนะ เวลานี้ไม่ควรคุย”

ข้อความดังกล่าวประกอบด้วย 2 ถ้อยคำ ถ้อยคำแรก คือ “หยุดคุยนะ” และถ้อยคำที่สอง คือ “เวลานี้ไม่ควรคุย” เป็นต้น

**กลยุทธ์** (strategy) หมายถึง วิธีการทางภาษาที่ใช้ในการตำหนินักเรียน เช่น กลยุทธ์บอกให้ปฏิบัติ ตัวอย่าง “เธอควรแต่งกายให้เรียบร้อยนะ” กลยุทธ์บอกผลของการกระทำ ตัวอย่าง “เธอได้ศูนย์” เป็นต้น

**กรอบคุณลักษณะพึงประสงค์** หมายถึง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนที่ระบุไว้ในหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการมี 8 ด้าน ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ

Prince of Songkla University  
Pattani Campus